

DNY PO ROZHODNUTÍ: PŘECHOD ADOLESCENTŮ DO RŮZNÝCH TYPŮ STŘEDNÍCH ŠKOL

DAYS AFTER SCHOOL CHOICE IS MADE:
TRANSITIONS TO DIFFERENT TRACKS OF SECONDARY SCHOOLING

Dominik Dvořák, Jaroslava Simonová, Jan Vyhnaněk

Klíčová slova: *longitudinální kvalitativní studie, odborné vzdělávání, přechody mezi stupni vzdělávání, adolescence*

Keywords: *qualitative longitudinal study, vocational education and training, transitions, adolescents*

Cíle v ČJ

V mezinárodní i české literatuře se věnuje velká pozornost faktorům, které se podílejí na volbě typu střední školy a konkrétního oboru, stejně jako dlouhodobým důsledkům volby vzdělávací dráhy v pozdějším životě. Méně se ví o tom, co následuje v kratší perspektivě po volbě školy a oboru. Cílem prezentovaného výzkumu je přispět k zaplnění této mezery a popsat, jak se po přechodu do vyššího sekundárního vzdělávání mění akademické, sociální i organizační aspekty života dospívajících v závislosti na typu zvolené školy (gymnázium, střední odborná škola, učební obory s maturitou i bez). Konkrétně bude sledován prospěch žáků a význam přiřkládaný známkám, vnímání učitelů a spolužáků, denní režim a mimoškolní aktivity, stabilita nebo změna dalších životních plánů aj.

Teoretická východiska v ČJ

Pokles obluby školy u starších žáků je závažným, ale dosti obecným jevem. Týká se zejména chlapců, žáků s horšími vzdělávacími výsledky a z rodin s nižším vzděláním rodičů. Méně se ví o tom, nakolik jde o normální průvodní jevy dospívání, případně jak jsou kauzálně spojeny s přechody do vyšších stupňů školy nebo mají další důvody. Např. i ve Finsku, které patří k modelovým příkladům zemí nerozdělující žáky v povinném vzdělávání do více proudů,

je obliba školy nízká. Některé zahraniční výzkumy ukazují, že po přechodu do vyšší sekundární školy, a pak dále po nástupu do zaměstnání se negativní postoje začínají opět snižovat. Pozoruhodné je, že větší pokles negativních postojů nastal u žáků učňovských škol (Symonds et al., 2019). Opětovný nárůst motivace může být důsledkem přirozených psychologických a sociálních změn spojených s další fází dospívání. Je také možné, že diferencovanější vzdělávací systém dává mladému člověku větší možnost volit prostředí a typ činností, které mu vyhovují.

Metodologie v ČJ

Pro studium změn a kontinuity sociálního světa v čase používáme longitudinální kvalitativní výzkum (Thomson & McLeod, 2015). Využíváme schopnost QL popsat nejen vnímání změny při přechodu do střední školy, ale současně – v důsledku ontogeneze jedince i jeho nových zkušeností změnu vnímání sebe sama i sociálního světa. Sledujeme tedy nejen vnímání událostí ve školní dráze z perspektivy aktérů, ale opakovaným dotazováním „na totéž“ také změnu interpretace a hodnocení téže události v čase. Vzorek tvoří 20 dospívajících z různých středních škol a typů sídel.

Závěry v ČJ

Zvolený výzkumný přístup neposkytuje reprezentativní výsledky zobecnitelné na populaci českých středoškoláků. Analýzy jednotlivých případů i jejich vzájemné porovnání však ukazují některé možné mechanismy, které by mohly vysvětlovat proměny postojů ke škole zjištěné v kvantitativních studiích. Na jedné straně ukážeme příklady „útěku“ žáků z výběrových akademických škol a jejich rozličné důvody, na druhé straně popisujeme některé pozitivní změny v sebepojetí a celkové pohodě žáků spojené se studijním úspěchem v učňovských oborech připravujících pro tradiční řemesla.

Souhrn příspěvku v AJ

The large share of Czech adolescents enters technical or vocational tracks (70%). This structure of education is highly controversial: employer organizations support the present dominant role of vocational and professional education. Some researchers however point out that students in the vocational track are characterised by lower socio-economic status and worse academic achievement in comparison with students from other tracks. Much less

is known about the day-to-day experiences of the apprentices and possible mechanisms that produce the positive or negative outcomes of their schooling. In this study we compare the contemporary macro-level discussion about the VET education and the micro-data about the panel of adolescents. We will present the results of prospective qualitative longitudinal study of 29 students we have followed since the last year of comprehensive school and during their transition to different vocational schools, as compared with technical and academic track students.

Bibliografie

- Straková, J. (2015). Strong vocational education – a safe way to the labour market? A case study of the Czech Republic. *Educational Research*, 57(2), 168-181.
- Symonds, J., Schoon, I., Eccles, J., & Salmela-Aro, K. (2019). The development of motivation and amotivation to study and work across age-graded transitions in adolescence and young adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 1131–1145. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01003-4>
- Thomson, R., & McLeod, J. (2015). New frontiers in qualitative longitudinal research. *International Journal of Social Research Methodology*, 18(3).